Turkish Studies
International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/1, p. 191-210
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11585
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi
Received/Geliş: 15.02.2017 **Accepted/Kabul:** 30.03.2017
Referees/Hakemler: Prof. Dr. Ali BAŞ – Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

This article was checked by iThenticate.

HARPUT İÇ KALESİ KAZISI 2014 YILI ARKEOLOJİK BULUNTULARI

*İsmail AYTAÇ**

ÖZET

Bu makale Harput İç Kalesi'nde 2014 yılında gerçekleştirdiğimiz arkeolojik kazılarda elde edilen mimari ve taşınabilir kültür varlıklarının bir bölümünün bilim dünyasına tanıtılmasını amaçlamaktadır.

Harput İç Kalesinin ortasında Prof. Dr. Veli SEVİN' in bilimsel danışmanlığında, 2005- 2009 yılları arasında kazılar yapılmıştır. 2014 yılında yeniden başlatılan kazılar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Elazığ Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında Doç. Dr. İsmail AYTAÇ'ın bilimsel danışmanlığında 22 Ağustos- 30 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında arkeolojik kazı çalışmaları üç farklı bölgede yapılmıştır. Bunlar 1. Bölge Artuklu Sarayı'nın önü, 3. Bölge Belek Burcu ve çevresi, ayrıca Belek Burcu'nun doğusundaki tonozlu mekândır. 1. Bölgede 300 ve 3. Bölgede 300 m^2 olmak üzere 600 m^2 alanda kazı yapılmıştır. 3. Bölgede yaklaşık 2-4m arasındaki dolgu kaldırılarak 11 mekân tespit edilmiştir. Bazı mekânların maden işleme ve satış dükkânları oldukları, çıkarılan maden eritme potaları, ok uçları, kapı aksamlarından anlaşılmaktadır.

3 bölge A1 açmasında bir cam bilezik parçasına, bir kapı çengeline rastlanmıştır. Bu açmada -20 cm derinliğinde Artuklu sikkesi bulunmuştur. 3-A2 açmasında taş boncuk ve taş üzerine işlemeli mühürlü bir parça bulunmuştur. 3-A2 açmasında bir cam bilezik parçasına, bir yüzüğe, bir sikkeye, bir bileği taşına, ok ucuna ve bir süs aksamına rastlanmıştır. 3-A2 açmasında, burç ile kuzey ve doğu duvarları arasında iki metal yüzük bulunmuştur. Ayrıca duvarları isli bir ocağa ulaşılmıştır.

3-A2 açmasında toplu metal süs aksamları ve bir ocak ortaya çıkarılmıştır. Açmanın kuzeydoğu köşesinde üç adet farklı ebatta eritme potasına ve üzerinde mavi işlemelerin bulunduğu bir seramik parçasına rastlanmıştır. Belek Burcu'nun içinde kubbeli mekânın zemini kazılarak dört ayrı dönem tespit edilmiştir. Mekânın kuzeydoğu köşesinde 75 cm.

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Harput İç Kale Kazısı Başkanı. El-mek: iaytac@firat.edu.tr

genişliğinde giriş tespit edilmiştir. Bu mekânda mancınık güllesi (taşı) ile duvar süslemesinde kullanıldığı düşünülen, boyalı ve kabartmalı sekiz adet alçı pano bulunmuştur. 3-A2 açmasında bir cam bilezik ve silindir kesme mavi bir boncuğa rastlanmıştır.

Kazı sezonu sonunda 19.12.2014/2859 karar tarihi ve sayılı yazısıyla Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı ile 1. Bölge Sarayönü açmaları (B1-B2-B3) ve 3. Bölge Belek Burcu Önü açmalarının (A1-A2-B1) üstleri koruma amaçlı geçici olarak ahşap direkli sac çatı ile kapatılmıştır. Daha önce izni alınıp konservasyonu yapılan duvarların yıpranan bölümleri düzeltilmiştir.

Harput İç Kalesinin şimdiye kadar bilinen Urartu Döneminden önceye gittiğinin belirlenmesi önemlidir. Buluntular Geç Demir Çağı, sırasıyla Urartu, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu, Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemlerine aittir.

Anahtar Kelimeler; Harput, Elazığ, kale, kazı, Urartu.

ARCHEOLOGICAL ARTIFACTS OF 2014 HARPUT INNER CASTLE EXCAVATION

ABSTRACT

The purpose of this article is presenting the part of architetural and portable cultural presences that obtained from archeological excavations in Harput Inner Castle at 2014 to the science world.

Under the Elazığ Museum Department's chairmansip and Prof. Dr. Veli Sevin's scientific consultancy, excavations are made in Harput Castle's inner section between the years of 2005 and 2009. The excavation restarted between the 22 August 2014 - 30 December 2014, permission of the Ministy of Culture and Tourism's General Directorate of Cultural Heritage and Museum, under the Elazığ Museum Department's chairmanship and Assoc. Dr. Ismail Aytaç's scientific consultancy. The archeological excavations were made in three different area in Harput Castle's inner section in 2014: front of the Artuklu Castle, Belek Tower and its around, and vaulty places of Belek Tower's east. Excavations were made in the third district (vaulty places of Belek Tower's east), nearly 300 m2 area. 11 different-size places were detected after the removal of 2-4m filling. According to the findings like mine melting pots, arrow cusps and door parts, it was understood that some places used to be a sell shops and mine works.

Piece of glassy bracelet, door hook and Artuqid coins have been found in 20 cm depth at 3-A1 section. A glassy bracelet piece, ring, coin, grind stone, arrow cusp, stove and ornaments have been found in 3-A2 section. In 3-A2 section, between the Tower and north-east walls, 2 metal rings have been found. And also a blacky-wall stove have been found. Ornamental metal pieces and a stove have been found in the 3-A2 section. Metal melting pots in three different sizes,in the section's northeast side. After the digging the ground of domed place in Belek Tower, four different historical periods have been detected. In the

northwest side of place; 75 cm width enterance, catapultball and 8 painted and embossed plaster board that thought to have been used for wall ornament have been found. In 3-A2 section, glassy bracelet and blue cylinder glass-bead have been found.

Four different periods were detected after the excavations of site floor with dome in Belek Tower. 75 cm-width enterance have been found at site's north-east corner. A catapult stone and eight painted and embossed plaster panel that supposed to used for wall decoration have been found. A glass bracelet and rolled blue bead have been found in the 3-A2 section. After the final of excavation season, top of the 1. Zone of Sarayönü Excavation Site (B1-B2-B3) and 3. Zone of Belek Tower Excavation Site (A1-A2-B1) were closed by metal sheet with wooden stake just for protection, in the decision of Diyarbakır Region Assembly of Protection of Culture Properties, article 19.12.2014/2859. The worned out parts of the walls were fixed after the necessary permissions granted and conservations done.

It is important to determine that Harput Inner Castle's historical period is older than Urartu Period. Artifacts belong to Late Iron Period, Urartu, Roma, Byzantine, Artuqid, Ag Qoyunlu and Ottoman Periods, in return.

STRUCTURED ABSTRACT

The purpose of this article is presenting the part of architetural and portable cultural presences that obtained from archeological excavations in Harput Inner Castle at 2014 to the science world.

Under the Elazığ Museum Department's chairmansip and Prof. Dr. Veli Sevin's scientific consultancy, excavations are made in Harput Castle's inner section between the years of 2005 and 2009. The excavation restarted between the 22 August 2014 - 30 December 2014, permission of the Ministy of Culture and Tourism's General Directorate of Cultural Heritage and Museum, under the Elazığ Museum Department's chairmanship and Assoc. Dr. Ismail Aytaç's scientific consultancy. The archeological excavations were made in three different area in Harput Castle's inner section in 2014: front of the Artuklu Castle, Belek Tower and its around, and vaulty places of Belek Tower's east. Excavations were made in the third district (vaulty places of Belek Tower's east), nearly 300 m2 area. 11 different-size places were detected after the removal of 2-4m filling. According to the findings like mine melting pots, arrow cusps and door parts, it was understood that some places used to be a sell shops and mine works.

After the taking photos, place cleaning and quadrature working of 2014 Harput Inner Castle - 10x10m quadrature work have made, the place that known as Artukid Palace (Photo 1). Excavations in A section have stopped at 2014 because the danger of stone falling at palace building. For the get rid of the excavation soil of B section's ground, 10 cm-level have determined, and after, the necessary works have made. At the first workday, the 4.50m x3.50m and 10cm-level soil layer have cleaned from the northwest side to southeast side of the section. The walls reaching out the north-south way, following the section's northeast

wall. And the other wall have create a corner with intersecting the walls that reaching north-south and east-west direction, in the middle of section (Photo 2).

The mostly found artifacts are the ceramics and ceramics with glaze. Seljuks, Beyliks and Ottoman era ceramics have found in every section, mostly in fragments. Those are kitchen stuff and pipos. Other important artifacts are metal examples. Door pieces, arrow tops are mostly seen. Lots of coins have found in every section that are belongs to Byzantium era to Republic of Turkey era. Almost all of coins are copper. Also the mine drosses are parts of the excavation artifacts. Besides, numerous glassy braceled have found in the excavations.

A whole glazy oil lamp have found at the 1. Area B2 section. The location of this artifact is northwest 5.70cm - 1.70m. code x southwest 8.00m, 1.50m code, and the distance with north excavation wall is 30cm. In this excavation work: a bronze ring that belongs to Ottoman era, eight bead, one necklace top, a copper coin that belongs 13. century and a copper coin that belongs to late Ottoman era have found, as an inventory. Beside of it; two glassy bracelet piece, three terracotta tobacco pipe, normal and glazed oil lamps (Photo 3), a coin that dates back to 13.century, a copper Byzantium coin have found, as an inventory. The artifacts like that seen before at former excavations in the Ottoman neighborhoods and inside of cistern.

Piece of glassy bracelet, door hook and Artuqid coins have been found in 20 cm depth at 3-A1 section. A glassy bracelet piece, ring, coin, grind stone, arrow cusp, stove and ornaments have been found in 3-A2 section. In 3-A2 section, between the Tower and north-east walls, 2 metal rings have been found. And also a blacky-wall stove have been found. Ornamental metal pieces and a stove have been found in the 3-A2 section. Metal melting pots in three different sizes, in the section's northeast side. After the digging the ground of domed place in Belek Tower, four different historical periods have been detected. In the northwest side of place; 75 cm width enterance, catapultball and 8 painted and embossed plaster board that thought to have been used for wall ornament have been found. In 3-A2 section, glassy bracelet and blue cylinder glass-bead have been found.

Four different periods were detected after the excavations of site floor with dome in Belek Tower. 75 cm-width enterance have been found at site's north-east corner. A catapult stone and eight painted and embossed plaster panel that supposed to used for wall decoration have been found. A glass bracelet and rolled blue bead have been found in the 3-A2 section. After the final of excavation season, top of the 1. Zone of Sarayönü Excavation Site (B1-B2-B3) and 3. Zone of Belek Tower Excavation Site (A1-A2-B1) were closed by metal sheet with wooden stake just for protection, in the decision of Diyarbakır Region Assembly of Protection of Culture Properties, article 19.12.2014/2859. The worned out parts of the walls were fixed after the necessary permissions granted and conservations done. Excavations was made between 2005 and 2009 years at the Harput Inner Castle. Excavations initiated again by ours at 2014, and 14.250 artifacts have found (Table 1).

Everyday goods like coins, normal and glazed ceramics, arrow tops, textile parts, necklaces, glass bracelets and tobacco pipes have found that belongs Byzantium, Artukids, Anatolian Seljuks and Beyliks era. But it is taking attention that the artifacts that delivered to museum is few. In other words, sturdy artifacts is are small parts in all foundings.

It is important to determine that Harput Inner Castle's historical period is older than Urartu Period. Artifacts belong to Late Iron Period, Urartu, Roma, Byzantine, Artuqid, Ag Qoyunlu and Ottoman Periods, in return.

Excavations was continue in 2015 and 2016. Cleaning and anastilosis works of architetural buildings and small artifacts have completed. Current status of excavation is restoration and implementation of project. Archeological excavations have continue and the restoration works of southern walls of castle and Ottoman neighborhoods will start 2016. Promotion of Harput and its castle is continue, and the works of acceptance of Harput to the UNESCO World Cultural Heritage's stand-by list is started.

Keywords: Harput, Elazığ, Castle, Excavation, Urart.

GİRİŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Elazığ Müze Müdürlüğü'nün Başkanlığında yapılan 2014 yılı Harput İç Kale kazıları 22 Ağustos-30 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarımız Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi'nin maddi katkılarıyla sürdürülmüştür. Kazı çalışmalarımız Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM, Fırat Üniversitesi ve Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi'nin maddi katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.[2]

2005-2009 yılları arasında Elazığ Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi Müdürlüğü başkanlığında Prof. Dr. Veli SEVİN bilimsel danışmanlığında kazı yapılmıştır. Bu yıllar arasında Urartu Sarnıcında, 3. Bölge olarak adlandırdığımız alanda Artuklu Sarnıcında, 5. Bölge olarak adlandırdığımız alanda Orta Mahalle Adası'nda ve Harput İç Kalesi'nin güneyinde bulunan konakta, çalışmalar yapılmıştır.

HARPUT İÇ KALESİ KAZISI 2014 YILI ÇALIŞMALARI

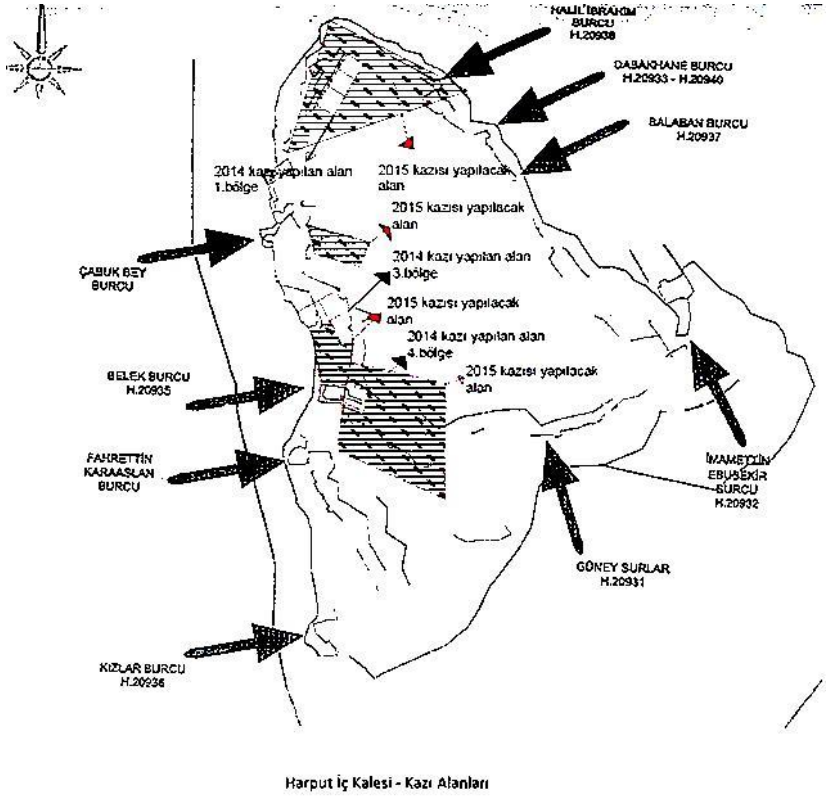
Kazılara 5 yıl ara verilmiştir. Daha sonra 22 Ağustos 2014 tarihinde Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi başkanlığında, Doç. Dr. İsmail AYTAÇ'ın bilimsel danışmanlığında kazılara yeniden başlanmıştır. Alan sorumluları olarak da Elazığ Müzesinden Arkeolog Ercan KAN, Kenan ÖNCEL ve Sanat Tarihçi Mustafa BAYAM yer almıştır.

Harput iç kalesinde dört farklı yerde plan kare sistemi ile arkeolojik kazı çalışması yürütülmektir. 2014 yılında 1.Bölge olarak adlandırılan alanda, Artuklu Saray'ının doğusunda (B-1, B-2, B-3 açmalarında), 3.Bölge olarak adlandırılan alanda, (A-1, A-2, A-3, A-4, A-5 ve B-1, B-2 açmalarında), A-5 mekânında (Bellek Burcu Tonozlu yapıda) çalışmalar yapılmıştır **(Plan1).**

[2] Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM, Fırat Üniversitesi ve diğer kurum yetkililerine teşekkür ediyorum. Harcamaların büyük kısmının ELHARKAV ve Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi'nden karşılanmıştır. Kazıları yeniden başlatılmasına sebep olan zamanın Elazığ Valisi Sayın Ömer Faruk KOÇAK ve şimdiki Valimiz Murat ZORLUOĞLU'na; kazı uzman, usta ve işçi ekibimize katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

1. Bölge Saray Önü Açmaları

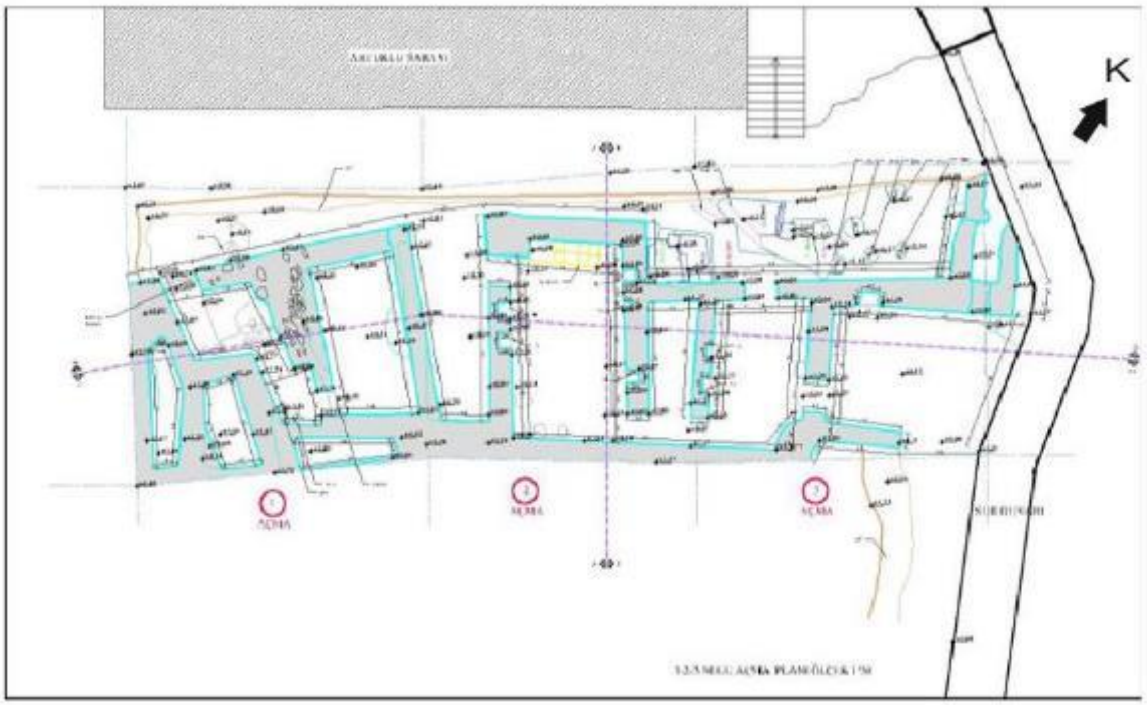
1.Bölge B1 açmasının fotoğraflama, alan temizliği, karolaj çalışmasının yapılması ile bölümlere ayrılmıştır. Kale içinde Artuklu Sarayı olarak bilinen bölümde 10x10 m ölçülerinde kareleme yapılmıştır **(Foto 1).** 2014 yılında A açmalarında saray yapısından taş düşme ihtimalinden dolayı kazı yapılmamıştır. B1 açmasında yüzeyde yer alan hafriyat toprağının atımı için 0.10 m'lik seviye belirlenerek gerekli çalışmalar yapılmıştır. İlk çalışma gününde açmanın kuzeybatı köşesinden başlanarak güneydoğu köşesine doğru 4.50x3.50 m'lik alanda 0.10 m derinlikte bir toprak tabakası temizlenmiştir. Duvarlar açmanın kuzeydoğu duvarını takip ederek kuzey-güney yönünde uzanmaktadır. Diğer duvar ise açmanın orta kısmında doğu-batı ve kuzey-güney yönünde uzanan duvarla kesişerek köşe oluşturmuştur **(Foto 2).** 2014 yılı kazı sezonunda 1.Bölge sarayönü plankareleri gösteren röleve çalışması da yapılmıştır.**(Plan 2).**

Plan. 1. Harput İç Kalesinde2014 Yılı kazı alanları (E. Danık'tan işlenerek).

Foto 1: 1. Bölge (Sarayönü) açmalarının plan kare çalışmaları Ağustos 2014

Plan 2: 2014 yılı Saray Önü Açmaları Rölövesi (Mimar S. Kararataş) .

.

Buluntular arasında en fazla sırlı ve sırsız seramikler bulunmaktadır. Her açmada çoğu fragman halinde Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemi seramikleri, bulunmuştur. Bunlar mutfak eşyaları ve pipolardan oluşmaktadır. Diğer önemli buluntuları metal örneklerdir. Kapı aksamları, ok uçları çoğunluktadır. Her açmada Bizans Döneminden Türkiye Cumhuriyeti dönemine kadar çok sayıda sikke elde edilmiştir. Tamamına yakını bakırdır. Ayrıca maden cürufları da kazı buluntuları arasındadır. Çok sayıda cam bileziklere rastlanmıştır.

1.Bölge B 2 açmasında, kuzey açma duvarına 0.30 m mesafede ve -1.50 m seviyesinde sırlı, bütün halde bir kandil çıkarılmıştır. Bu açma çalışmasında, envanterlik olarak, Osmanlı dönemine ait bir adet bronz yüzük, sekiz adet boncuk, bir adet kolye ucu, bir adet 13.yüzyıla ait bir adet de geç Osmanlı dönemine tarihlenen bakır sikke ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanında iki adet cam bilezik parçası, üç adet pişmiş toprak tütün lülesi, sırlı ve sırsız kandiller **(Foto 3)**, bir adet 13. yüzyıla tarihlenen sikke, bir adet bakır Bizans sikkesi ortaya çıkarılmıştır. Benzer buluntulara kalede daha önceki kazı çalışmalarında Osmanlı Mahallesi ve sarnıç içinde de rastlanmıştır (Veli Sevin,Necla A. Sevin ,Kalsen:2011).

Foto 2: 1. Bölge (Sarayönü) açmalarından genel görünüm 2014

Foto 3: 1. Bölge (Sarayönü) açmalarında çıkarılan yeşil sırlı kandil

3. Bölge Açmaları

Tarafımızdan 3. Bölge olarak adlandırılan kazı alanı Kalenin batı cephesinde Belek Burcunun kuzeyindeki bölümdür[3]. 3. Bölge Belek Burcu kuzeyi A-1, A-2, A-3, A-4 ve B-1 Plan karelerindeki mimari ve küçük buluntulara açma karelerine göre değerlendirilecektir.

3. Bölge A-1 açmasındaki çalışmalar, açmalar belirlendikten sonra **(Foto 4)** kuzeydoğu yönünde yoğunlaştırılmıştır. -1.50 m. kotunda işlenmiş sur taşları ile karşılaşılmıştır. Daha sonra biri kuzeyde, diğeri de güneybatıda olmak üzere iki mekân tespit edilmiştir. Kuzey mekânda, 4.00 m. uzunluğunda 0.70 m genişliğinde olan duvarın iç kısmında 0.25 m. çapında yuvarlak formlu üç adet çukur açığa çıkarılmıştır **(Foto 5).** Bu çukurların eritme potası olduğu düşünülmektedir.

Foto 4: 3 bölge kazı çalışmaları öncesi genel görünüm.

Foto 5: 3. Bölge A-1 açmasındaki eritme potalarından görünüm.

[3] Bu bölgedeki kazı buluntuları ile ilgili tarafımızdan sözlü bildiri sunulmuş, sadece özet bildiri metni yayınlanmıştır, AYTAÇ,İ. 2016, "Harput İç Kalesi Belek Burcu Arkeolojik Kazılarında çıkarılan Mimari ve Küçük Buluntuların Değerlendirilmesi", 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Özet Bildiri, www.asoscongress,com. Ancak 2014 yılı çalışma ve buluntuları ilk defa ayrıntılı yayın olarak burada bilim dünyasına sunulmaktadır.

3. Bölge Belek Burcu A-5 açmasının kuzeybatı yönünde 2.00x2.00 m ölçülerinde başka bir sondaj çalışması yapılmıştır. -2.50 m kotunda, ikinci zemine ulaşılmıştır. İkinci zeminin, fotoğraf ve çizim işlemlerinin ardından bir kısmı kaldırılmış ve sondaja devam edilmiştir. -3.00 m kotunda üçüncü bir zemine ulaşılmıştır.

Belek Burcu'nun kuzey duvarının dışında, 0.40x0.60 m ölçülerinde pencere veya havalandırma boşluğu olarak düşünülen yerin, üçüncü zeminle eşit seviyede olduğu ve muhtemelen üçüncü zeminle bağlantısı olduğu düşünülmektedir. Belek Burcu'nda daha önceden yapılan sondajda bulunan birinci zeminden (-1.40 m) sonra yapılan çalışmalarda -1.90 m kotunda 4. zemine ulaşılmıştır. Alan içinde 4 farklı kota ait zemin stratigrafisi bir arada gözlemlenmektedir.

Belek Burcu kubbeli mekân dışında, kuzeydoğu köşesinden Bizans suruna kadar 2.50 m genişlikte bir bantla akıntı kültür toprağı tahliye edilmiştir. -2.80 m kotunda zemin tespit edilmiştir. Ayrıca buradan Bizans sur duvarını dik olarak kesen doğu-batı akslı 3.90 m uzunluğunda 0.90 m genişliğinde bir duvar açığa çıkarılmıştır.

Belek Burcu ile Bizans suru arasında kalan koridorda da çalışmalar yapılmış, koridorun kuzey duvarındaki girişi yakın bir dönemde çamur harçlı taş duvar ile kapatılmıştır. Koridorun kuzey girişi 3.20x1.20 m ölçülerinde, bu girişi kapatan duvar ise 1.20x1.80 m ölçülerindedir. Koridor temizliğinde -3.00 m kotunda toprak zemin ortaya çıkarılmıştır.

Foto 6: 3. Bölge A-1 açmasında çıkarılan 3 basamaklı kapı girişi.

Güneybatıdaki mekânda yürütülen çalışmalarda, 2.20 m uzunluğunda, 0.57 m genişliğinde ve 0.76 m yüksekliğinde bir adet toprak seki ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca güneybatı mekânının doğu duvarında 0.87 m. genişliğinde üç basamaklı bir kapı açığa çıkarılmıştır **(Foto 6).** Yine bu mekândan, A-2 açmasına doğru, 1.00x0.60 m ölçülerinde beyaz sıvalı bir duvarın uzandığı görülmüştür. -3.20 m kotunda mekânın zeminine ulaşılmıştır.

3. Bölge A-2 açmasında -1.30 m kotunda ve sur duvarının içine doğru yapılmış isli basık bir ocak ortaya çıkarılmıştır. Ocağın etrafında yoğun şekilde tandır parçalarıyla karşılaşılmıştır. -1.50 m kotunda açmanın zeminine ulaşılmıştır.

3. Bölge A-2 açmasının güneybatı mekânında, kuzey ve doğu duvarlarında iyi korunmuş sıva kalıntıları mevcuttur. Kuzeybatı mekânında ise -1.80 m kotunda ikinci bir zemin ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu zemine oturtulmuş 2.00x1.30 m ölçülerinde kuzeydoğusunda bir gideri

olan çark (?) bulunmuştur **(Foto 7).**Açmanın güneydoğusunda, doğu sur duvarına bitişik "L" şeklinde iki adet sıvaları korunmuş duvar ve tahliye kanalı ortaya çıkarılmıştır.

Foto 7: 3. Bölge A-2 açmasında çıkarılan çarktan görünüm.

Sur duvarı dibinde yer alan A-3 açmasında çalışmalar kuzeydoğu yönünde yoğunlaştırılmıştır. 3. Bölge A-2 açmasındaki tahliye kanalı A-3 açmasında da görülmektedir. -1.40 m. kotunda bozuk bir zemin ortaya çıkarılmıştır. Bozuk zeminden 1.00x2.00 m ölçülerinde yapılan sondaj kazısında -0.50 m. kotunda kuzey-güney yönlü bir duvar ortaya çıkarılmıştır.

3. Bölge A-4 açmasında, kuzeydoğu köşeden güneydoğu köşeye kadar oluşan moloz tabakasında -0.90 m. kotuna kadar inilmiştir. Çalışmalar esnasında bir adet testi ele geçirilmiştir **(Foto 8).**

Foto 8: 3. Bölge A-4 açmasından ele geçirilen testi

3. Bölge B-1 açmasında -1.20 m kotunda, 1.60x0.60 m ölçülerinde bir duvar ortaya çıkarılmıştır. A-1 açmasından gelen bir kanal uzantısı burada da devam etmektedir. -2.20 m kotunda zemin ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca zeminde 0.70x0.75 cm. ölçülerinde bir tandır ve bunun yanında da tandıra ait olduğu düşünülen bir kapak tespit edilmiştir **(Foto 9).**

Foto 9: 3. Bölge B-1 Açmasından çıkarılan tandır ve kapak.

3. Bölge Açmaları Küçük Buluntular

3. Bölge A-1, A-2, A-3 ve B-1 açmalarında çıkan buluntular arasında; sırlı-sırsız seramik parçaları içinde A-2 açmasından Selçuklu Dönemi'ne ait, birbirine sarılmış şekilde betimlenen iki insan figürünün olduğu sırlı seramik parçası yer almaktadır **(Foto 10).**(Aytaç,G.,2010:506-524;Öney,1983:86-112). Bunun yanı sıra cam bilezik parçaları -burmalı, baskı kabartma bezemeli, düz yuvarlak, omurgalı, kabartma benekli formlarda bulunmuştur.**(Foto 11).** (Çömezoğlu,2001:368-369; Köroğlu, 2002: 355-372; Arslan ve Kalsen, 2008 :629-641; Spaer,1988:51-61; Spaer,1992:44-62; Whitcombd,1983:106-107). Ayrıca tütün lülesi parçaları –torba, lale, geniş çanaklı formlarda bulunmuştur. **(Foto 12)** (Ayhan,2011:52-72;Bakla,2007). Metal objeler (huni, kapı aksamları, kapı çengeli, testere ağızlı bıçak, maşa, nal, çatal, asma kilit, anahtar), metal yüzükler, çeşitli formlarda ok uçları (ok uçlarının benzer örnekleri için ;Yücel,1999:274-294).**(Foto 13),** boncuklar **(Foto 14),** cowrie, kemik tarak, gülleler, bileği taşları, sapan taşları, aşık kemikleri, düğmeler (A-1 açmasında üzerinde İngiliz Kraliyet amblemi olan bir düğme ve yine aynı açmadan üzerinde kadüse –tıbbın sembolü- olan metal bir düğme) **(Foto 15),** Süleyman Mührü betimli taş kap parçası **(Foto 16),** ve çeşitli dönemlere ait sikkeler vardır. Bunlardan A-2 açmasında bulunan sikkenin ön yüzünde, Hz. İsa büstü sakallı ve uzun saçlı şekilde cepheden verilmiş, nimbusundaki haçın kollarında iki nokta bezeme vardır. Tunik ve himation giyimli Pantokrator İsa (Sağ elini takdis pozisyonunda kaldırmış, sol elinde kitap) görülmektedir. Sağ omuzunun yanında "IC", sol omuzunun yanında "XC" monogramı okunmaktadır. Arka yüzünde, ortada cepheden verilmiş Latin haçı, haçın yatay çizgisi ucunda nokta vardır. Latin haçına çapraz olarak yerleştirilmiş küçük bir haç görülmektedir. Yukarıda solda "C", sağda ise "Λ" harfi mevcuttur **(Foto 17).**(Benzer sikke örnekleri için; Gökalp,2009:38; Karl,2004:38-39). B-1 açmasından bahsi geçen buluntular yanında bir adet de mühür bulunmaktadır **(Foto 18).**

Foto 10: 3. Bölge A-2 Açmasından çıkan insan figürlü seramik.

Foto 11: 3. Bölge açmalarından çıkan bilezik paraarçarıı örnekler.

Foto 12: 3. Bölge açmalarından çıkarılan tütün lülesi parçaları.

Foto 13: 3. Bölge açmalarından çıkarılan ok uçları.

Foto 14: 3. Bölge açmalarından çıkarılan boncuklar.

Foto 15: 3. Bölge A-1 açmasından çıkarılan kadüse figürlü düğme.

Foto 16: 3. Bölge A-1 açmasından çık Süleyman Mührü betimli taş kap parçası.

Foto 17: 3. Bölge A-2 açmasından çıkan sikkenin ön ve arka yüzü.

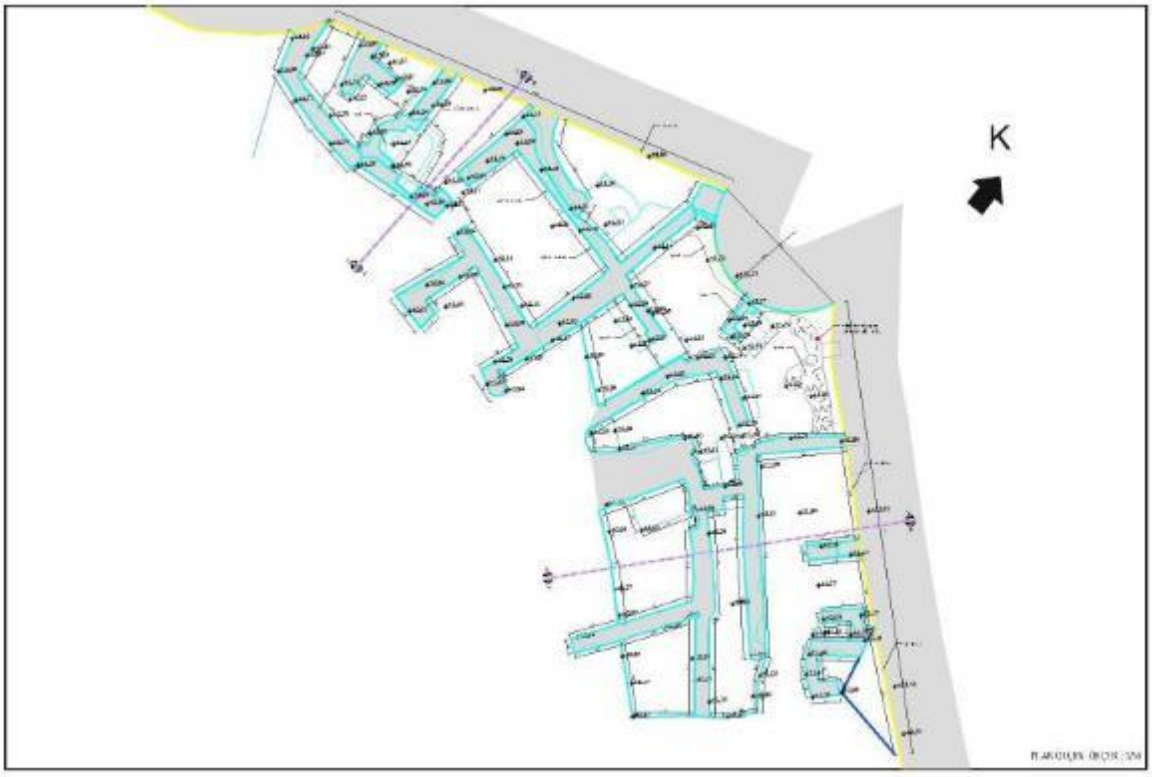
Foto 18: 3. Bölge B-1 açmasından ele geçirilen mühür.

3. Bölge Belek Burcu

3. Bölge A-5 Plan Karesi

Belek Burcunun rölöve planı daha önce çıkarılmıştır.**(Plan 3).** Tarafımızdan burç içinde yapılan çalışmalar **(Foto 19),** kuzeydoğu köşede 1.00x2.00 m ölçülerinde bir sondaj kazısı ile başlatılmıştır. Çalışmalar esnasında; 75 cm. genişliğinde, 1.10 m. yüksekliğinde, taş eşikliği olan bir giriş tespit edilmiştir. -1.40 m. kotunda sıkıştırılmış toprak zemine ulaşılmıştır. Mekânın kuzeybatı

köşesine doğru zeminin bozulduğu gözlemlenmiştir. Sol mazgal boşluğunun ön kısmında, 1.70x1.90 m ölçülerinde sal taş döşeli zemine rastlanılmıştır **(Foto 20).** Sal taş döşeli zeminin bir metre kuzeyinde, 1.10x1.10 m ölçülerinde başka bir sal döşemenin varlığı da tespit edilmiştir.

Plan 3: 2014 yılı ,3.Bölge açmalarını gösteren röleve (Mimar S. Karataş).

Foto19: Belek Burcu kazı çalışmaları.

Foto 20: Belek Burcu ortaya çıkarılan sal taş döşeme 2014

3. Bölge Belek Burcu Küçük Buluntular

3. Bölge A-5 açmasında çıkan buluntular arasında; sırlı-sırsız seramikler, cam bilezikler ve objeler -mantar kapaklı ilaç şişesi- **(Foto 21),** tütün lüleleri, metal objeler (makas, nal, çivi, tüfek fişeği), renkli alçı parçaları **(Foto 22),** urgan parçası, kilim parçası **(Foto 23),** düğme ve çeşitli dönemlere ait sikkeler vardır. Bunlardan bir tanesinin ön yüzünde cepheden verilmiş at üzerinde sağ eliyle kılıç tutan süvari betimi vardır. Arka yüzünde ise yazılar mevcuttur. Sikkeyi Anadolu Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirmekteyiz. **(Foto 24)** (Benzerleri için bakınız; Tekin,2009:69-80).

Foto 21: 3. Bölge A-5 açmasından çıkarılan ilaç şişesi.

Foto 22: 3. Bölge A-5 açmasından çıkarılan renkli alçı parçaları

Foto 23: 3. Bölge A-5 açmasından çıkarılan düz dokuma parçası.

Foto 24: 3. Bölge A-5 açmasından çıkarılan sikkenin ön ve arka yüzü

SONUÇ

Harput İç Kalesin İlk ve Orta Çağ kaleleri arasında önemli bir yere sahiptir. Kalede 2005-2009 yılları arasında kazılar yapılmıştır. 2014 yılında yeniden tarafımızdan başlatılan kazılarda çoğunluğu kırık parçalar halinde toplam 14.250 eser parçalarına rastlanmıştır**(Tablo 1).**

Tablo 1: 2014 HARPUT İÇ KALE KÜÇÜK BULUNTULAR İSTATİSTİĞİ	
MÜZEYE VERİLEN ENVANTERLİK ESER	22
MÜZEYE VERİLEN ETÜTLÜK ESER	45
TOPLAM SIRLI ESER SAYISI	4132
TOPLAM SIRSIZ ESER SAYISI	8781
SERAMİK ESERLERİN TOPLAMI	12913
2014 KAZI SEZONUNDA ÇIKARILAN KÜÇÜK BULUNTULARIN TOPLAMI	14.250

2014 yılı kazılarında önemli mimari katmanlar, Bizans, Artuklu, Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemlerine ait sikkeler, sırsız-sırlı seramikler, alçı kaplama süslemeler, ok uçları, dokuma parçaları, kolyeler, cam bilezikler, tütün lüleleri gibi çoğunluğu günlük yaşama ilişkin buluntular elde edilmiştir. Ancak müzeye teslim edilen envanterlik eserin azlığı dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle sağlam esere çok az rastlanmıştır.

Kazılara 2015 ve 2016 yıllarında da devam edilmiştir. Mimari ve küçük buluntuların temizlik ve anastilosis çalışmaları tamamlanmıştır. Artık restorasyon proje ve uygulama aşamasına gelinmiştir. Arkeolojik kazılara devam edilirken kale içerisindeki güney surları ve Osmanlı mahallesinde restorasyon çalışmaları 2017 yılında yapılacaktır. Harput ve kalesini tanıtım, yayın işleri sürdürülürken Harput'un UNESCO Dünya Kültür Mirası yedek listesine kabulü için çalışmalara da başlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arslan, S. N., Kalsen,H., (2008). " Harput iç Kale Mahalle Kazısı: Osmanlı'ya Arkeolojik Bir Yaklaşım", *Belleten,* S.264, 629-641.

Ayhan, G., (2011). *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.

Aytaç, G., (2010). **"**Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ndeki Artuklu-Selçuklu Sırlı Seramikleri", NEWWSA, *e-Journal of New World Sciences Academy,* Volume: 5, Number: 4, ArticleNumber: 4C0059

Çömezoğlu, Ö., (2001). *"*Cam Bilezikler," Y., ÖTÜKEN "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısından Seçme Küçük Buluntular", *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 368,369.

Gökalp, Z. D., (2009).*Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*, Ankara.

Harl, K. W., (2004). *Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber BİZANS (M. S. 498-1282)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Köroğlu, G., (2002). "Yumuktepe Höyüğü'nden Bizans Dönemi Cam Bilezikleri.*" Ortaçağ'da Anadolu, Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan*, Ankara, 355-372.

Öney, G., (1983), Bir Grup Selçuklu Seramiğinde İnsan Tasviri, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, c. II, Sayı, II, s. 86-112, İzmir.

Sevin,V.,Sevin,N.A.,Kalsen,H., (2011). *Harput Kale Mahallesinde Osmanlı Yaşamı,* Ege Yayınları, İstanbul.

Spaer,M., (1988). "Pre-Islamic Glass Bracelets Of Paletsine", *Journal Of Glass Studies 30: 51- 61.*

Spaer,M.,(1992). " The İslamic Glass Bracelets of Plaestine" , *Journal Of Glass Studies 34: 44-62.*

Tekin, O., (2009).*Sikkeler Ne Anlatır? Ortaçağ Anadolu Sikkelerinde Simgeler ve Çok Kültürlülük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Whitcomb, D.S., (1983).“Islamic Glass from Al-Qadim, Egypt*”, Journal of Glass Studies 25:106,107*.

Yücel, Ü., (1999). *Türk Okçuluğu*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Aytaç, İ. (2017). “Harput İç Kalesi Kazısı 2014 Yılı Arkeolojik Buluntuları / Archeological Artifacts Of 2014 Harput Inner Castle Excavation”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı)* Volume 12/1, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11585, p. 191-210.